

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Світові тенденції формування політики сталого економічного розвитку та її реалізації свідчать про те, що ефективним засобом переходу до економіки інноваційного типу є впровадження кластерних форм організації виробництва. Нова якість економічного розвитку досягається завдяки добровільному об'єднанню за географічною ознакою підприємств та інших інституцій, між якими існує взаємозалежність у науково-технічній сфері, виробництві, логістиці, торгівлі та у ринковій владі. Формування кластерних систем стало напрямком забезпечення глобальної конкурентоспроможності на вертикальних і горизонтальних рівнях господарювання. Особливого значення набувають кластерні форми організації виробництва в умовах децентралізації територіального управління, що є основою реформ місцевого самоврядування, які проведені у більшості постсоціалістичних країн і нині відбуваються в Україні.

Кластерні форми у глобальній економіці переростають у ефективний засіб переходу до нової економіки. У західній літературі кластеризацію визначають як третю хвилю розвитку глобальної економіки ХХІ ст. з огляду на те, що вона є формою інтеграції виробництва і стала одним із вирішальних факторів інноваційного розвитку та зростання ролі регіонів у використанні національних конкурентних переваг.

Процеси територіального розміщення виробництва на кластерній основі привертають увагу багатьох іноземних фахівців. У рамках концепцій «нової міжнародної економіки», «нової міжнародної торгівлі» і «нової економічної географії» кластери досліджують: Дж. Бекаттіні (G. Becattini), Р. Бошма (R. Boschma), Й. Бреннан (G. Brennan), С. Бреші (S. Breschi), Г. Дурантон (H. Duranton), В. Елснер (W. Elsner), П. Кругман (P. Krugman), П. Куке (P. Cooke), Б. Люндваль (B. Lundvall), Ф. Малерба (F. Malerba), Д. Одреш (D. Audretsch), М. Портер (M. Porter), Д. Пуга (D. Puga), М. Сторпер (M. Storper), Е. Фезер (E. Feser), М. Фельдман (M. Feldman), Е. Хілл (E. Hill).

Процеси кластеризації в останнє десятиліття активно досліджують вітчизняні науковці: Л. Антонюк, Н. Блажевич, О. Варяниченко, М. Войнаренко, Н. Внукова, В. Геєць, В. Демченко, В. Дергачова, В. Захарченко, В. Івченко, Н. Каніщенко, Н. Коваленко, Я. Ковальчук, І. Косач, О. Кузьмін, Д. Лук'яненко, О. Лук'яненко, Т. Мельник, Н. Мікула, А. Поручник, Є. Панченко, В. Сіденко, С. Соколенко, О. Сохацька, Л. Федулова, В. Чужиков, М. Хмара.

Водночас недостатньо вивченими є формоутворюючі процеси кластеризації в світовій економіці та їх адаптація до умов національної економіки.

Все вищезазначене зумовило вибір теми, визначення мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою держбюджетної міжкафедральної науково-дослідної теми «Теоретико-методологічні основи і практичні підходи формування нового світового економічного порядку та забезпечення національних інтересів України» (державний реєстраційний номер 0111U001038), держбюджетної теми «Маркетингові технології на ринку інноваційних продуктів і послуг» (державний реєстраційний номер

0112U007883) та держбюджетної теми «Бенчмаркінг процесів регіонального розвитку Польщі, Словаччини, Болгарії та України», де дисертантом обґрунтовано теоретико-методологічні засади розвитку кластерних форм організації виробництва, окреслено особливості сучасної практики використання кластерів у країнах євроатлантичного простору та обґрунтовано напрями адаптації їхнього досвіду до новітніх викликів розвитку української економіки.

Дисертація здійснювалася в рамках виконання завдань участі Тернопільського національного економічного університету у міжнародному консорціумі з розробки проекту Сьомої рамкової програми Європейського Союзу «Функціонування системи місцевого виробництва в умовах економічної кризи (порівняльний аналіз для країн ЄС та поза його межами – FOLPSEC)», номер грантового договору: PIRSES-GA-2011; особисто автором розроблені теоретичні основи функціонування локальних виробничих систем та здійснено бенчмаркінговий аналіз діяльності європейських і українських кластерів.

Метою дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення формують формують процесів кластеризації в глобальній економіці та обґрунтування на цій основі концепції їх адаптації до вітчизняної практики в умовах реформування економіки України.

Для досягнення мети дослідження визначені такі завдання:

- систематизувати теоретичні засади кластерних форм організації виробництва для уточнення економічного змісту основних понять;
- дослідити кластери як форму розміщення виробництва у світовій економіці на локальних рівнях для визначення їх економічної природи;
- визначити різноманіття виявів кластеризації у розвинених країнах та Україні для їх подальшої класифікації;
- виокремити тенденції розвитку кластерних форм організації виробництва у глобальній економіці для обґрунтування напрямів підвищення їхньої ролі в економіці України;
- окреслити розвиток інноваційних кластерів лідерського типу у розвинених країнах та країнах з ринками, що формуються, для створення науково-інформаційної бази їх формування в умовах України;
- проаналізувати процеси кластеризації в економіці України та умови їх розвитку;
- розвинути методичні прийоми формування економічної політики в системі відносин кластеризації;
- адаптувати методологічні компоненти визначення точок зростання та платформ у національній програмі кластеризації;
- обґрунтувати напрями підвищення ролі кластерів у переході України до економіки знань.

Об'єктом дослідження є процеси кластеризації у світовій та європейській економіці.

Предметом дослідження є теоретико-методичні і практичні аспекти кластерних форм організації виробництва у глобальній економіці та Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дисертаційної роботи становлять діалектичний метод наукового пізнання та фундаментальні положення міжнародної економіки як складової економічної науки. Для досягнення мети і

вирішення завдань дисертації були застосовані такі методи: історико-логічний (для дослідження генезису й еволюції кластерних систем і формуванні кластерної політики розвинутих країн, п. 1.2, 1.3); системно-структурний аналіз (для вивчення глобальних процесів кластеризації та їх становленні в Україні, п. 2.1, 2.2, 2.3); аналізу і синтезу (для дослідження інноваційних форм кластерів лідерського типу, п. 2.3, 3.2, 3.3); метод порівнянь (для оцінювання масштабів світових та вітчизняних просторових процесів функціонування кластерів, п. 1.3, 2.2, 2.3); статистичний метод (для відображення аналітичних матеріалів у таблицях і рисунках, п. 1.3, 2.2, 3.1, 3.3); картографічний (під час аналізу просторових процесів кластеризації у США та ЄС і розробки концепції з визначення точок економічного зростання та платформ мережі інноваційних кластерів в Україні).

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, Європейського Союзу, міжнародних і національних організацій з питань формування кластерів, спеціалізовані монографії і публікації провідних періодичних видань з регіонального розвитку США та країн ЄС, офіційна статистика та звіти іноземних організацій із сфери сприяння кластерному розвитку, Інтернет-джерела, матеріали конференцій і семінарів, офіційна статистика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень та виокремленні сучасних тенденцій кластерного розвитку у світовій та українській економіках і розробці на цій основі системних рекомендацій щодо адаптації досвіду розвинених країн в економіку України, зокрема:

вперше:

- запропоновано концепцію адаптації кластерних форм організації виробництва розвинених країн до новітніх викликів розвитку української економіки, що включає пріоритети в науково-технічній та виробничій сферах; кластери останнього покоління як складову регіональних реформ; визначення місць розташування центрів координації мереж компетенції із врахуванням геополітичного і гео економічного аспектів; формування мережевої ланки взаємодії бізнесу і влади в системі використання місцевого ресурсного потенціалу, орієнтованих на досягнення лідерських позицій на ринку на основі створення інноваційних продуктів і послуг;

удосконалено:

- економічний зміст локальних кластерних утворень, що, на відміну від позицій інших авторів, трактуються як просторові мережеві системи, які використовують конкурентні переваги місцевого підприємницького мікроклімату, створюють територіальну додану вартість і забезпечують отримання синергічного ефекту об'єднання. Їхній потенціал реалізується через побудову ланцюжка із груп юридично незалежних одна від одної взаємопов'язаних компаній і організацій, зокрема виробничих підприємств, посередницьких фірм, фінансових установ, університетів, дослідницьких центрів і державних органів влади;

- класифікацію кластерних форм організації виробництва у глобальній економіці та визначено їх місце в мережевих територіальних утвореннях за такими критеріями: еволюційності, територіальності, організаційної побудови, зірковості;

- процес виокремлення точок зростання у національному економічному просторі через створення сильних кластерів: по-перше, у галузях військово-промислового комплексу з виробництва авіаційної, ракетно-космічної та морської техніки на

основі формування автономних циклів виробництва конкурентоспроможної зброї з дотриманням принципу подвійного (військового та цивільного) призначення інноваційних і новаторських розробок; по-друге, в енергетичній і екоенергетичній сферах; по-третє, в системі розвитку і впровадження інформаційних технологій; по-четверте, в аграрній та туристично-рекреаційній галузях;

набули подальшого розвитку:

- виокремлення з використанням бенчмаркінгових методів тенденцій створення кластерних форм організації виробництва у глобальній економіці, серед них виділені такі: зростання ролі інноваційної складової; точковий характер мережі сильних кластерів; використання конкурентних переваг локальних територіальних утворень; зростання частки кластерних систем у національних економіках; зростання «критичної маси» конкурентоспроможних кластерів; участь кластерів у міжнародних проектах через включення малого і середнього бізнесу до глобальних ланцюжків знань та інновацій; впровадження досліджень глобального значення та залучення іноземних інвестицій;

- уточнення методичних прийомів формування кластерної політики на макро- та мікрорівнях, що включає концентрацію ресурсів на створенні кластерів світового рівня за умов пріоритетного розвитку малого і середнього бізнесу та орієнтації на підвищення конкурентоспроможності регіону; концентрацію ресурсів; підсистеми визначення видів і цілей спеціальних кластерних програм; формування синергічного ефекту кластера у сфері використання ресурсів; напрямки підвищення продуктивності виробничої мережі і використання потенціалу зростання кластера та стратегію його розвитку;

- напрямки підвищення ролі кластерів у переході України до економіки знань з урахуванням необхідності переорієнтації експортного потенціалу з ринків країн Митного Союзу, особливо Російської Федерації, на ринки інших країн, насамперед Європейського Союзу, на основі пріоритетного розвитку мережевих виробничих систем у сфері галузей з високим рівнем R&D, витрати на які мають бути доведені до європейських орієнтирів, що становлять 3% ВВП. Обґрунтовано, що в системі трансформації української економіки в економіку знань основу має скласти об'єднання компаній приватного сектору через мережі компетентності, створення яких засвідчило високу ефективність у Німеччині і набуває поширення в інших країнах ЄС. Ієрархія пріоритетів в економічній політиці України представлена у такій послідовності: сільське господарство і харчова промисловість; медицина і лікувальний туризм; машино- і суднобудування; авіація і космічна галузь.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення сформульованих автором теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що вони можуть слугувати методологічною основою розроблення комплексної програми створення інноваційних кластерів у галузях економіки України. Це сприятиме прискоренню процесів переходу країни до економіки знань.

Отримані результати впроваджено на міжнародному, загальнодержавному та регіональному рівнях. Наукові напрацювання та висновки дисертаційної роботи враховані міжнародним консорціумом ВНЗ з розробки проекту Європейської Комісії «Functioning of the Local Production System in the Conditions of Economic Crisis (Comparative Analysis and Benchmarking in the EU and Beyond)» (сертифікат

бенефіціара проекту Університету світової і національної економіки від 24.07.2014 р. і 25.05.2015 р.; м. Софія, Болгарія). Методичні підходи, пропозиції та рекомендації дисертації використані у діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва (довідка № 888/0/20-15 від 12.02.2015 р.). Розроблені в процесі дослідження пропозиції в частині розвитку мережі кластерних форм організації виробництва використано Асоціацією малих, середніх і приватизованих підприємств України (довідка від 17.03.2015 р.). Сформульовані в дисертації нові положення використані у практичній роботі Тернопільської обласної державної адміністрації та включені до Програми розвитку Тернопільської області на період до 2020 р. (довідка № 03-1914/32-26 від 05.05.2015 р.). Пропозиції методичного характеру, які розроблені автором, отримали практичне використання у діяльності Тернопільської міської ради (довідка № 1355/07 від 05.05.2015 р.). Результати досліджень дисертанта включені до аналітичної записки XVII Міжнародної наукової конференції «Кластери у розвитку світової і української економіки», що відбулася 18–25 вересня 2013 р. в м. Каліфея-Греція, і направлені до центральних органів влади та посольствам держав-членів ЄС в Україні (акт № 126-06/10941 від 25.09.2013 р.). Науково-методичні пропозиції, зокрема щодо створення кластерів лідерського типу, використані публічним акціонерним товариством «Азовзагальмаш» (довідка № А14/1 від 07.05.2015 р.). Публічним акціонерним товариством «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» впроваджено розробки щодо формування кластерної політики і адаптації кластерних форм розвинених країн до умов власного виробництва (довідка № 18/24 від 22.04.2015 р.). Матеріали та результати дослідження впроваджені у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету для розробки робочих програм, навчальних планів, науково-методичного забезпечення дисциплін «Міжнародний менеджмент» і «Маркетинг», а також у процесі їх викладання (довідка № 126.06/2009 від 25.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, що викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертації обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських конференціях, зокрема: «Міжнародна економіка у XXI столітті» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Кластери у розвитку світової і української економіки» (м. Каліфея, Халкідікі-Касандра, Греція, 2013 р.); «Функціонування локальних виробничих систем в умовах економічної кризи» (м. Жешув, 2014 р.); «Економіка України в умовах реалізації Угоди щодо поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі» (м. Калелья, Іспанія, 2014 р.); «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах проведення системних реформ» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації» (м. Тернопіль, 2014 р.); «Україна в процесі імплементації Угоди про Асоціацію з ЄС (м. Тернопіль, 2015 р.); «Європейська практика національного використання планування» (м. Свіщов, Болгарія, 2015 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць, з них: 7 – у наукових фахових виданнях України; 3 статті – у колективних монографіях, з яких 1 – іноземна (Польща); 4 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав (Німеччина, Словаччина); 6 праць апробаційного характеру, з яких 3 – у наукових виданнях інших держав (Болгарія). Загальний обсяг наукових праць, що належить особисто автору, складає 14,8 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг наукової роботи становить 230 сторінок друкованого тексту. Дисертація містить 22 таблиці на 12 сторінках, 21 рисунок на 11 сторінках, 5 додатків на 24 сторінках. Список використаних джерел налічує 201 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У розділі 1 «**Теоретичні засади кластерних форм організації виробництва у глобальній економіці**» досліджено розвиток економічної думки з проблем просторової економіки, дано сутнісну характеристику кластерів як форми розміщення виробництва у локальній і глобальній економіці, запропоновано класифікацію кластерних форм організації виробництва у розвинених країнах та Україні.

Логіко-структурна схема дисертаційної роботи представлена на рис. 1.

Розвиток теорії кластеризації в дисертації здійснено шляхом узагальнення доробку авторів концепцій просторової організації виробництва. Показано, що початково вона розглядалася як явище, яке вимагало врахування факторів відстані і площі (Й. В. фон Тюнен та інші представники німецької класичної школи); пізніше було здійснено обґрунтування економії на агломерації як концентрації промислових підприємств у міських центрах (А. Вебер); суттєвий внесок у наукові пошуки розміщення господарств належить А. Льошу, який розширив акценти з відносин між людьми й економікою до взаємозалежності між територією та економікою; на рубежі ХХ ст. А. Маршалл обґрунтував концепцію промислового району (дискрипту), в якій вирішувалися завдання знаходження таких конкурентних переваг, що перекривають конкурентні переваги відкритої економіки; у 80-х роках минулого століття М. Портер увів поняття «кластер» як зосередження взаємопов'язаних компаній та інституцій; сучасні теорії «нового регіоналізму» припускають реалізацію внутрішніх конкурентних переваг та переродження зв'язків між бізнесом і місцевими органами влади у багатопрофільну корпорацію.

На цій основі подано авторське трактування кластерної організації виробництва як просторової мережевої системи, що абсорбує конкурентні переваги, ресурси та інфраструктуру регіонів, агломерацій, територіально-адміністративних структур і місцевого підприємницького мікроклімату на основі об'єднання груп юридично незалежних одна від іншої взаємопов'язаних компаній і організацій, створює територіальну додану вартість та забезпечує отримання синергічного ефекту.

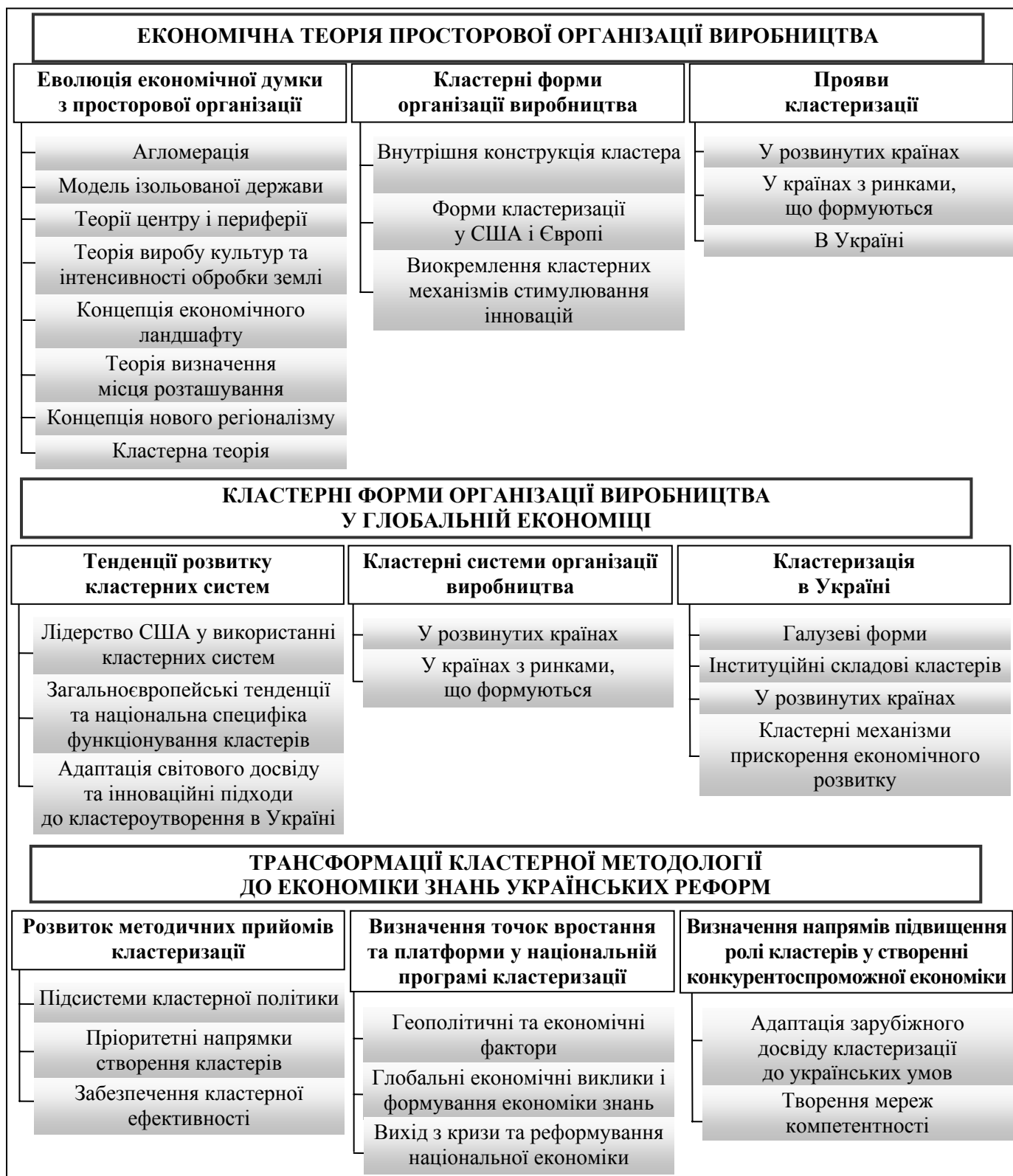

Рис. 1. Логіко-структурна схема дисертаційної роботи

У дисертації доведено, що просторові компоненти економічної діяльності мають різні масштабні і структурні характеристики. Водночас найбільшого поширення набувають кластери. Вони спроможні заповнювати «вузькі місця» традиційних структур, тобто виконувати функції, які неефективно виконували інші утворення. Серед них – збалансування галузевої структури на певній території,

забезпечення інноваційного розвитку, усунення причин нерівномірного регіонального розвитку та депресивності, вирішення соціальних проблем. Узагальнення сучасної практики кластеризації у розвинених країнах дало змогу удосконалити класифікацію кластерних форм організації виробництва з огляду на територіальні, еволюційні, організаційні і якісні параметри. За територіальною ознакою кластери розвиваються як локальні, міжтериторіальні і міжнародні. В еволюційному аспекті варто розрізняти потенційні, виникаючі, *vannable* (заплітаючі мережу), неформальні, формальні, зрілі, сильні, конкурентні. В організаційному сенсі кластери поділяють на виробничі, секторальні, інноваційно-індустріальні. За критерієм сталості і рівня досягнень кластерам доцільно присвоювати категорію зірковості аналогічно готелям: три зірки, дві зірки і одна зірка (рис. 2).

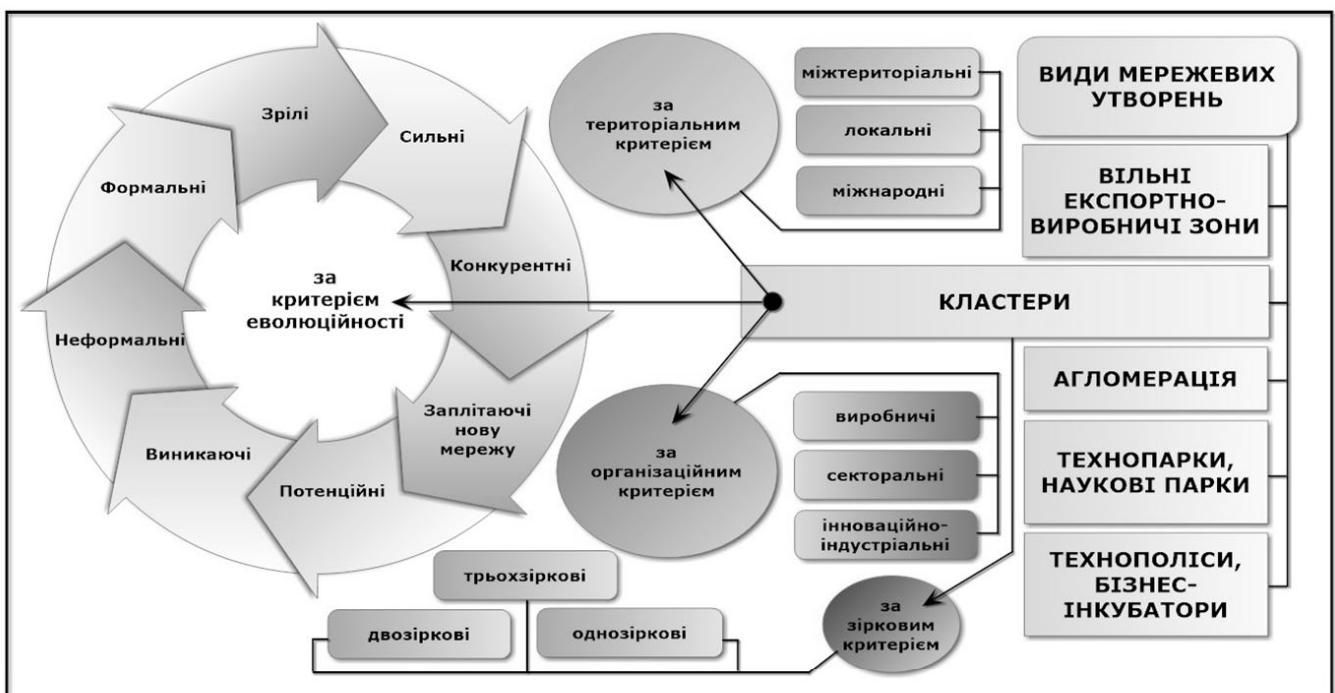

Рис. 2. Класифікація кластерних форм організації виробництва та їх місце у мережевих територіальних утвореннях

У роботі визначено особливості поширення кластерних форм організації виробництва у глобальному середовищі. Зокрема, зазначено, що найбільша концентрація спостерігається у США порівняно з Європейським Союзом, лідерство у кластеризації США виявляється також у наявності сильних кластерів та зайнятості у них.

У розділі 2 «Сучасна практика використання кластерних форм організації виробництва у глобальній економіці» здійснено обґрунтування методологічної концепції дослідження кластерних форм виробництва у глобальній економіці; виокремлення тенденцій їх розвитку, зокрема інноваційних кластерів лідерського типу у розвинених країнах та країнах з ринками, що формуються; ідентифіковано кластерні форми та умови їх розвитку в економіці України.

В дослідженні показано, що нині кластеризацією у світі охоплено близько 50% національних економік. У США в рамках кластерів працюють більше половини підприємств, а питома вага ВВП, що виробляється ними, перевищила 60%. В

Європейському Союзу нараховується більше 2 тис. кластерів, в яких задіяно 38% робочої сили. З 80-х років ХХ ст. кластери розвинулися у форму організації виробництва і науково-технічної діяльності, що суттєво визначає суспільний прогрес світової економіки. Процес кластеризації змінився від наближеної до ресурсної бази концентрації підприємств і суміжних виробництв на певній території до включення у кластерну мережу виробничих фірм і установ, які здійснюють науково-технічні розробки та їх промислове використання. В управлінському аспекті домінуючим фактором є мережева логіка, яка підпорядкована завданням використання територіальних конкурентних переваг та виробництва нових знань.

Узагальнення досвіду та визначення перспектив створення і функціонування сильних кластерів (таких, які сформували достатні конкурентні переваги для довготривалих успіхів на ринку і динамічно їх освоюють, нарощуючи позиції на ринку) дає змогу стверджувати, що вони потребують у ролі вирішальної умови формування базисних елементів інфраструктурного характеру на регіональних рівнях. Так, у США, яскраві ринкові успіхи яких є еталоном для розробників національних програм розвитку економіки, мережа сильних факторів має точковий характер. Як правило, спеціалізація інноваційних кластерів має регіональний характер і не всім штатам вдається досягнути технологічного лідерства принаймні в одній галузі. Фактично із 48-ми штатів лише у 12-ти розміщені найбільш високотехнологічні кластери (рис. 3).

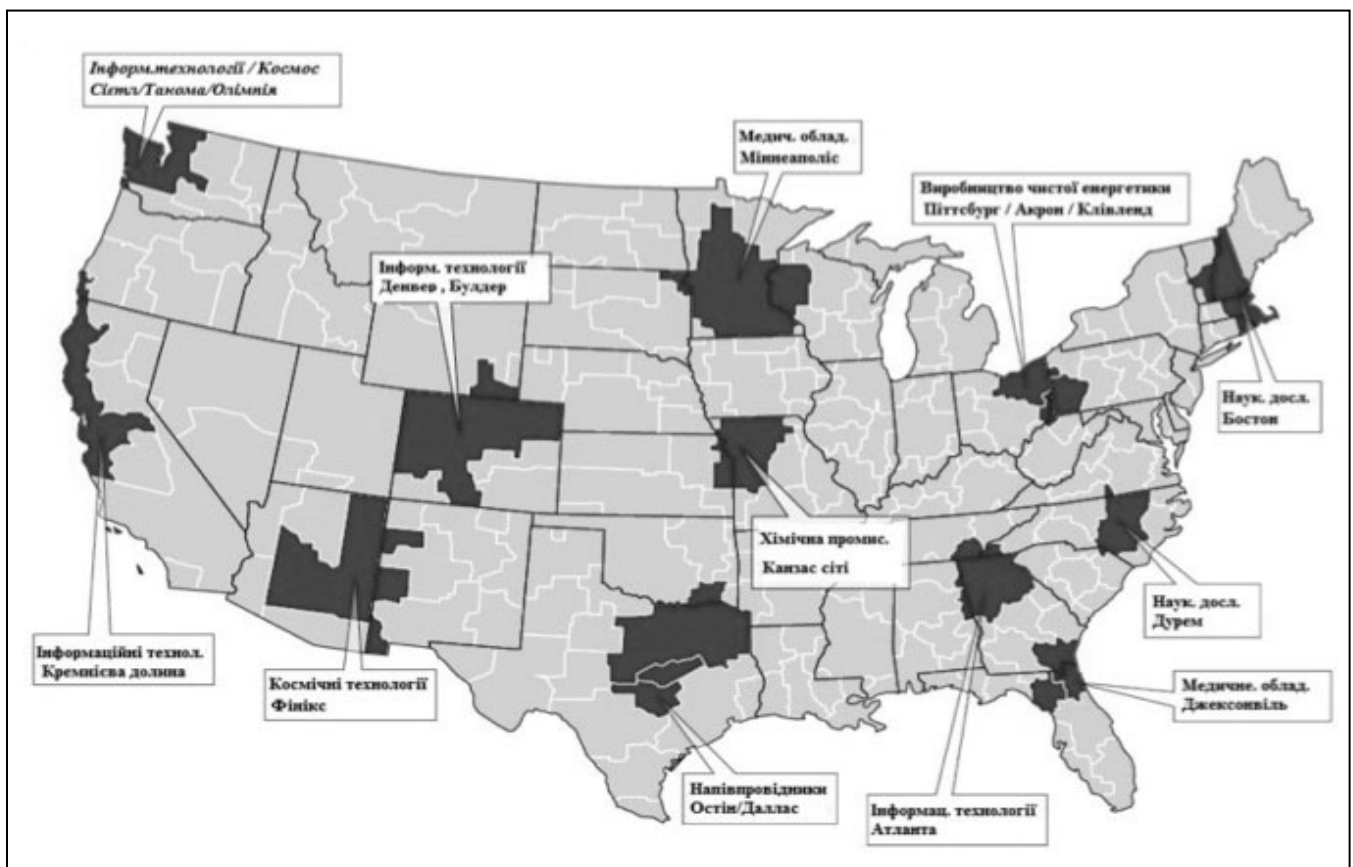

Рис 3. Вибірка кластерів високої технологічності в США у 2014 р.

Відзначено, що потенціал кластерних систем має великі резерви для започаткування нових інноваційних напрямків бізнесу. Вони починають використовуватися як платформи для «переключення» на інші джерела знань, залучення нових партнерів та міжнародне співробітництво. Нині поширюється створення кластерних організацій посередницького типу, які в ролі ринкової ніші виконують місію платформи для інноваційної діяльності різних компаній-новаторів, науково-дослідних установ і споживачів їхньої продукції та послуг. Інтернаціоналізація і транскордонне співробітництво кластерів відкриває нові можливості для інновацій з урахуванням національних особливостей. В Угорщині акцент робиться на участі в міжнародних проектах. Польська програма кластерної політики на 2014–2020 рр. стимулює як підтримку експорту малих і середніх підприємств, так і розширення зв'язків з науково-дослідними організаціями та інноваційними колами за межами країни. У Швеції інтернаціоналізація кластерних ініціатив орієнтується на включення малого і середнього бізнесу до міжнародних ланцюжків знань та інновацій, а отже, на участь і виконання спільних проектів.

Аналіз вітчизняної практики використання кластерних форм організації виробництва та ведення бізнесу показав, що вона зорієнтована переважно на вирішенні поточних проблем, через що залишаються поза сферою включення до економічного потенціалу країни потужні резерви сучасності, пов'язані із продукуванням, обробкою, зберіганням і розширенням інформації та знань. Проте це такий ресурс, суттєві ефекти застосування якого досягаються найбільшою мірою на основі спільного використання взаємозалежними галузями і підприємствами. Оскільки така взаємодія може бути досягнута найбільш системно і всебічно вичерпно у рамках кластерної організації, то відставання України в інноваційних розробках від розвинених країн і країн з ринками, що розвиваються, пояснюється значною мірою відсутністю кластерів високої зірковості та державної політики, орієнтованої на їхній розвиток.

У розрізі територіальних утворень і окремих галузей України кластеризація розвивається нерівномірно. Нині кластери створені у всіх регіонах країни. Найбільшого поширення вони набули у будівництві, туризмі, харчовій і швейній промисловості. Функціонують успішні кластери в інформаційній сфері і народних промислах. У великих наукових центрах за мережевим принципом створені технопарки і наукові парки. Проте в Україні ще не вдалося створити кластери європейського та світового значення, що зайняли б лідерські позиції на міжнародних ринках.

У розділі 3 **«Концепція адаптації кластерних форм організації виробництва розвинутих країн до новітніх викликів розвитку української економіки»** розвинуто методи обґрунтування економічної політики в системі відносин кластеризації, визначено точки зростання та платформи національної програми кластеризації, розроблено пропозиції щодо підвищення ролі кластерів у переході України до економіки знань.

Обґрунтовано тезу, що формування кластерної політики має засновуватися на ініціативі суб'єктів підприємницької діяльності, враховувати наявність сприятливих умов для розробки і впровадження інновацій та базуватися на перевагах бізнес-середовища регіону. З огляду на це визначено концептуальні засади розробки кластерної політики, що охоплюють види і цілі спеціальних кластерних програм; формування синергічного ефекту кластера у сфері використання ресурсів; пріоритетні

напрямки діяльності кластера; керунки підвищення продуктивності виробничої мережі кластера і стратегію кластера (табл. 1). Кожна з підсистем кластерної політики має розроблятися з урахуванням галузевих, територіальних, науково-технічних та інших факторів. Учасники кластера можуть зосередитися на інформаційних та брокерських послугах; технічній і консультативній допомозі; прямому фінансуванню; проведенні навчальних заходів; лобіюванні; маркетингу; моніторингу; звітності та інших спеціальних програмах. Серед цілей, що ставляться кластерним об'єднанням, пріоритет найчастіше надається розвитку бізнесу, кластерній експансії, лідерству у R&D та інноваціях, використанню та покращенню середовища для ведення бізнесу.

Таблиця 1

Концептуальні засади розробки кластерної політики

Підсистеми	Структурні складові підсистеми
<i>Визначення видів і цілей спеціальних кластерних програм</i>	
Формування синергічного ефекту кластера у сфері використання ресурсів	Людські ресурси та інновації
	Фінансові ресурси
	Інфраструктурні ресурси (матеріальні)
Пріоритетні напрямки діяльності кластера	Ринкова активність
	Маркетинг і зв'язки з громадськістю
	Внутрішні комунікації
	Формування знань та інновацій
Напрямки підвищення продуктивності виробничої мережі кластера	Розвиток людських ресурсів
	Конкурентоспроможність кластера
	Посилення інноваційного розвитку кластером
	Інтернаціоналізація
Використання потенціалу зростання кластера	Регіональні умови
	Державна політика підтримки розвитку кластера
	Пов'язані інституції
	Керівництво кластера
Стратегія кластера	Ефект масштабу
	Розвиток знань та інноваційних мереж
	Вплив на середовище бізнесу

З огляду на геополітичні та гео економічні позиції України у дисертаційній роботі аргументовано, що при розробці національної програми кластеризації пріоритети мають бути надані військово-промислому комплексу. Завдання полягає у наданні «другого дихання» тим науково-дослідним, освітнім, випробувальним і промисловим підприємствам, які виконують розробку, виробниче освоєння і постачання озброєння, військової і спеціальної техніки, амуніції та боеприпасів. Одночасно кластери мають взяти на себе функції створення нових підприємств, щоб забезпечити достатньо автономний цикл виробництва конкурентоспроможної зброї в межах національних кордонів. Головні потужності

нових кластерів сфери ВПК мають бути зосереджені у центральних і західних регіонах. За такими рамковими умовами доцільно надати фінансове й організаційне сприяння ініціативам створення мережеских об'єднань в авіаційній та суднобудівельній галузях, у виробництві радіолокаційних установок і приборів зв'язку, бронетанкової техніки і ракетно-артилерійського озброєння. Україна має достатньо кадрових і науково-технічних ресурсів для формування у сфері ВПК не тільки власного оборонного потенціалу на рівні п'ятого і шостого технологічних укладів, а й для успішної конкуренції на світовому ринку, щоб відновити свій експортний потенціал.

Формування сучасної мережі кластерів полягає в тому, що об'єднання підприємств і організацій може бути швидко створено і успішно функціонуватиме, якщо воно ініціюється з огляду на актуальні виклики. Зокрема, в енергетичній сфері на часі створення екоенергетичних та біоенергетичних кластерів, що мають взяти на себе функції координації діяльності виробничих підприємств, місцевих органів управління, асоціацій і організацій, а також наукових центрів у сфері використання відтворювальних джерел енергії у регіонах, що володіють запасами «зеленої енергії» і відповідно найбільшим потенціалом їхнього технологічного використання.

Для кластеризації в IT-сфері доцільно орієнтуватися на пошук нових рішень у галузях комунікацій, інформатики, телефонії, електроніки, автоматики і робототехніки, а також з надання аутсорсингових послуг для бізнесу, адміністрацій, сільського господарства, маркетингу і реклами.

Україна може відкрити сприятливі перспективи для переходу від сировинної орієнтації аграрного експорту до торгівлі на світовому ринку продуктами харчування, особливо у напрямках задоволення попиту на екологічно чисті продукти. При цьому варто скористатися досвідом нових кластерів ЄС, насамперед країн Центральної і Східної Європи: «Авіаційна долина» (м. Жешув); Люблінський екоенергетичний кластер; Підкарпатський кластер відновлюваної енергії (Польща); кластер виноробства у регіоні м. Модра (Словаччина); кластер санітарно-технічного устаткування (м. Севлієво, Болгарія).

Найповніше досягнення Україною лідерських позицій у глобальному економічному просторі можливе за умови поширення кластерів, основу яких становитимуть ідеї економіки знань в їхньому сучасному змістовному наповненні. Обґрунтовано, що такий підхід потребує прийняття стратегічного рішення щодо досягнення Україною трьохвідсоткової інтенсивності R&D або 10 млрд. дол. США. На такій основі доцільно адаптувати німецький досвід узгодженої реалізації інноваційної стратегії урядом і компаніями приватного сектору через «мережі компетентності» (Kompetenznetze), в яких здійснюються об'єднання для пошуку нових науково-технологічних рішень із залученням державного фінансування цільового призначення. Процедура отримання фінансування заснована на відкритому конкурсному відборі проектів регіональних консорціумів, що формуються з академічних установ і приватних компаній.

Використання досвіду мереж компетентності Німеччини дозволило визначити пріоритети науково-технічної політики в Україні за такими напрямками: сільське господарство і харчова промисловість; медицина і лікувальний туризм; машино- і суднобудування; авіація і космічна галузь (рис. 4).

Рис. 4. Пріоритети і місця розташування центрів координації мереж компетенції в Україні

В дисертаційній роботі зазначено, що фундаментальні дослідження у сфері сільського господарства, харчової промисловості, медицини і лікувального туризму повинні мати спільну міжгалузеву програму. На стику цих наук завжди варто очікувати найбільш перспективні для прикладних напрямів розробки, які будуть адаптовуватися у ноу-хау для виробництва і практичної медицини. Відповідна методологія може бути покладена і у стратегію створення мережі компетентності, яка б охоплювала машинобудування і суднобудування, авіацію і космосічну галузь. Такі підходи дозволять при мінімумі витрат отримати максимально високі результати. Одночасно мають бути прийняті стратегічні рішення щодо вибору центрів розміщення мереж компетентності. Як правило, вони мають бути віддалені від північних і східних кордонів з урахуванням геополітичних ризиків.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання щодо теоретичного узагальнення формоутворюючих процесів кластеризації в глобальній економіці та обґрунтовано концепцію їх адаптації до вітчизняної практики в умовах реформування економіки України. Це дало змогу автору сформулювати висновки теоретичного та практичного значення.

1. Кластеризація є феноменом розвитку світової економіки, що стає механізмом протистояння тиску глобальної конкуренції і формування нового типу

конкурентних переваг локального характеру. Успішна реалізація кластерного підходу потребує розробки спеціальної загальнодержавної програми, яка забезпечить стимулювання і підтримку кластерів у різних сферах економіки. При цьому пріоритет має віддаватися політиці поширення кластерів світового рівня, зорієнтованих на інноваційний розвиток.

2. Сучасна кластерна теорія сформувалася на основі розвитку економічної думки з просторової організації виробництва протягом XIX–XX ст. В її основу покладені ідеї формування промислової агломерації; моделі ізольованої держави з центром і периферією; теорії центру і периферії глобальної економіки; теорії вибору культур та інтенсивності обробки землі; концепції економічного ландшафту; концепції визначення місцеположення; теорії промислового району; концепції нового регіоналізму. Систематизація теорій просторової організації виробництва дозволила уточнити трактування кластерів як просторової мережевої системи, що, абсорбуючи конкурентні переваги, ресурси та інфраструктуру регіонів, агломерацій, територіально-адміністративних структур і місцевого підприємницького мікроклімату, на основі об'єднання груп юридично незалежних одна від іншої взаємопов'язаних компаній і організацій створює конкурентоспроможну локальну додану вартість і забезпечує отримання синергічного ефекту об'єднання.

3. Запропоновано класифікацію кластерних форм організації виробництва за територіальними, еволюційними, організаційними та якісними критеріями і показано їхній ресурс у регіональному розвитку, зокрема депресивних та старопромислових регіонів через орієнтацію економічної політики на структурно-технологічні перетворення, основою яких є середньо- та високотехнологічні виробництва, використання гуманітарної інфраструктури і врахування регіональної спеціалізації.

4. Для обґрунтування напрямів підвищення ролі кластерів в економіці України виокремлені такі тенденції їх розвитку у глобальному економічному просторі: набуття домінуючого практичного значення мережевої логіки використання інформації, в результаті чого поступово усувається гегемонія держави в управлінні, яка стає партнером бізнесу, і формується «троїста спіраль» взаємодії: «університети (двигуни промислової політики) – підприємства – держава»; точковий характер формування сильних кластерів у національних економіках при регіональних рамках їх спеціалізації; еволюція і державна підтримка кластерних систем відбувається шляхом збільшення «критичної маси» кластерів, які мають потенціал впливу на підвищення конкурентоспроможності національних економік, орієнтуються на започаткування інноваційних виробництв і видів послуг, спроможні стати платформами для «переключення» на новітні джерела знань і міжнародне співробітництво.

5. З огляду на потреби створення в Україні науково-інформаційної інфраструктури формування кластерів лідерського типу, досліджені та виділені такі організаційні форми в ЄС і країнах-членах, аналоги яких доцільно використати в національній економіці. Акцентовано, що розвиток кластерів лідерського типу забезпечується створенням національної і міжнародної інфраструктури, головними складовими якої в ЄС є Генеральний директорат Європейської комісії з підприємництва і промисловості, Генеральний директорат Європейської комісії з наукових досліджень; Генеральний директорат Європейської комісії з регіональної

політики; Європейська кластерна обсерваторія; Інноваційний союз; Табло Інноваційного союзу; виконавчі агентства з реалізації кластерної політики на національному, регіональному і місцевому рівнях; Консультативна група Європейського Союзу з питань кластероутворення; Європейський інвестиційний банк.

6. Доведено, що за територіальними утвореннями і окремими галузями України кластеризація розвивається нерівномірно. Найбільшого розповсюдження вони набули у будівництві, туризмі, харчовій і швейній промисловості. Функціонують успішні кластери в інформаційній сфері і народних промислах. У великих наукових центрах за мережевим принципом створені технопарки і наукові парки. Проте в Україні ще не вдалося створити кластерів європейського і світового значення, що зайняли б лідерські позиції на міжнародних ринках.

7. Наголошено, що концепцію адаптації зарубіжних кластерних форм організації виробництва доцільно формувати з урахуванням геополітичних і гео економічних позицій України. Використання мережевих форм організації виробництва для цілей розумного, стійкого і всеосяжного зростання має розпочатися з відродження військово-промислового комплексу. Загалом завдання полягає в тому, щоб надати «друге дихання» тим науково-дослідним, освітнім, випробувальним і виробничим підприємствам, які здійснюють розробку, виробництво і постановку на озброєння військової і спеціальної техніки, амуніції та боєприпасів. Одночасно доцільно створити нові підприємства, щоб країна мала відносно автономний цикл виробництва конкурентоспроможної зброї. Цей напрямок має орієнтуватися на забезпечення за можливістю подвійного результату – створення наукоємного продукту як для галузі оборони, так і для цивільного споживання за прикладом таких країн, як Ізраїль чи Південна Корея. Крім того, продукція кластерів у системі ВПК має забезпечити зростання експортного потенціалу країни через розвиток авіаційної, суднобудівельної, ракетобудівельної, енергетичної та інформаційно-комп'ютерної галузей. Для цього можуть бути використанні як класичні форми кластерів, так і технопарки, наукові парки, регіональні об'єднання на зразок Силіконової долини (США), Авіаційної долини (Польща), Європейської мережі морських кластерів.

8. Переорієнтація експорту з ринків країн Митного союзу на розвинені країни може успішно вирішуватися шляхом створення сучасних кластерів в аграрних регіонах, зокрема з виробництва екологічно чистих продуктів через удосконалення якості аграрної сировини; покращення зберігання продуктів в умовах швидкого заморожування і сублімаційної сушки; ліквідацію хімічних консервантів, штучних барвників і ароматів; розвиток виробництва упаковок з властивостями швидкого розпаду, спеціалізацію яких варто орієнтувати на бізнес з живими тваринами та продуктами тваринного походження; виробництво продуктів рослинного походження, жирів та олій тваринного і рослинного походження; створення готових харчових продуктів. За умови орієнтації українських реформ на забезпечення 3%-відсоткової інтенсивності R&D і доведення суми витрат на виконання наукових досліджень і розробок у внутрішньому ВВП до 10 млрд. дол. США, кластери стануть спроможними відіграти вирішальну роль у перетворенні України у відносно короткі строки в державу з економікою знань і позбавлять тягаря олігархічної економічної моделі. Це завдання може успішно вирішуватися також з

використанням німецького досвіду узгодженої реалізації інноваційної стратегії урядом і компаніями приватного сектору через мережі «компетентності» (Kompetenznetze), для яких характерні всеосяжність, тобто територіальна і відомча необмеженість, охоплення проривних проблем розвитку та об'єднання лише лідируючих консорціумів, результати яких мають міжнародне визнання, що є підставою для отримання солідної фінансової підтримки.

9. Пріоритети у науково-технічній сфері України в системі політики фінансової підтримки кластерів мають розставитися у такій послідовності: сільське господарство і харчова промисловість; медицина і лікувальний туризм; машино- і суднобудування; авіація і космічна галузь. Фундаментальні дослідження з сільського господарства, харчової промисловості, медицини і лікувального туризму повинні мати спільну міжгалузеву програму. На стику цих наук завжди варто очікувати найбільш перспективні для прикладних напрямків розробки, які будуть адаптуватися у ноу-хау для виробництва і практичної медицини. Відповідна методологія може бути покладена і у стратегію створення мереж компетентності, які б охоплювали машинобудування і суднобудування, авіацію і космос. Зазначені напрямки є «безпрограшними» у тому сенсі, що інновації у цих галузях завжди матимуть попит, а відповідно ризик понесення невиправданих витрат буде мінімальним.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дослідження

1. Куриляк Є. Внесок німецької класичної школи у розвиток економічної теорії з локалізації розміщення виробництва / Євгеній Куриляк // Наука молода. – 2013. – Вип. 19. – С. 172–175 (0,4 д. а.).
2. Куриляк Є. 4 x 5: Європейські принципи формування кластерів світового рівня / Євгеній Куриляк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2013. – № 5. – С. 212–216 (0,5 д. а.).
3. Куриляк Є. Кластери як форма функціонування локальних виробничих систем: теоретико-прикладні аспекти / Євгеній Куриляк // Схід. – 2013. – № 1. (121). – С. 29–35 (0,8 д. а.).
4. Куриляк Є. Розвиток в Україні локальних виробничих систем кластерного типу / Євгеній Куриляк // Вісник економічної науки України. – 2013. – № 2. (24). – С. 74–77 (0,5 д.-а.).
5. Куриляк Є. Еволюційна складова міжнародних процесів кластеризації / Євгеній Куриляк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – № 2. – С. 83–92 (0,8 д. а.).
6. Куриляк Є. Еволюція кластерних форм організації виробництва у США і ЄС / Є. Куриляк // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 1 (25). – С. 144–149 (0,6 д. а.).
7. Куриляк Є. Механізм зростання ролі кластерів у переході України до економіки знань / Євгеній Куриляк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – № 4. – С. 17–31 (1,2 д. а.).

8. Інноваційний маркетинг підприємств : моногр. / за заг. ред. д. е. н., проф. М. Я. Матвіїва. – Тернопіль : ТНЕУ, – 2014. – 432 с. (Особистий внесок автора: підрозділ 2.3 «Маркетингові методи формування і функціонування мережевих систем кластерного типу». – С. 102–133) (2,2 д. а.).

9. Перший етап модернізації економіки України : моногр. / за заг. ред. д. е. н., проф. В. І. Ляшенко. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – 798 с. (Особистий внесок автора: підрозділ 2.1.4 «Європейська кластерна політика у другому десятилітті ХХІ століття за принципом «4x5». – С. 203–209; підрозділ 5.2.1.2 «Кластери як форма функціонування локальних виробничих систем». – С. 638–644; підрозділ 5.2.3 «Наукові парки як рушійна сила процвітання в умовах глобальної економіки». – С. 678–682) (2,0 д. а.).

10. Kurylyak Yev. Cluster as a Functioning Form of Local Production Systems: theoretical-applied aspects / Yevheniy Kurylyak // Analysen und Ansichten zur Wirtschaftsentwicklung in der Ukraine. Eine Sicht ukrainischer Forscher zur Theorie und Praxis – Berlin : Forschungsinstitut der internationalen wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik e. V., 2014. – S. 143–157 (0,9 д. а.).

11. Kurylyak Yev. The national programmers of economy clustering: substantiation of conceptual approaches for Ukraine / Yevheniy Kurylyak // Ukraine unter Entscheidungszwang: Veränderungen in Wirtschaftszweigen. –Berlin: Forschungsinstitut der internationalen wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik e. V., 2014. – S. 177–197 (1,3 д. а.).

12. Kurylyak Yev. Cluster in the system of strategic management for the regional economy / Yevhen Savelyev, Vitalina Kuryliak, Yevheniy Kurylyak // The world economy. Global and country-specific aspects. – Berlin : Forschungsinstitut der internationalen wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik e. V., 2014. – P. 20–37 (0,4 д. а.).

13. Kurylyak Yev. Adaptation of the Experience of Cluster Production Systems in Developed Nations to the New Challenges of Economic Evolvment in Ukraine / Sokhatska O., Kurylyak Yev. // Regional Development, Entrepreneurship and Local Production Systems / Edited by S. Čapková. – Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB Belianum, 2015. – S. 112–118 (0,6 д. а.).

14. Functioning of the local production systems in Bulgaria, Poland and Russia. Theoretical and economic policy issues / edited by Alexandra Nowakowska. – Łódź : Wydawatelstwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2015. – 178 p. (Особистий внесок автора: «Benchmarking of cluster-type local production systems in the world economy and Ukraine». – С. 103–134 (0,9 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

15. Куриляк Є. Внесок німецької класичної школи у розвиток економічної теорії з локалізації розміщення виробництва / Євгеній Куриляк // Міжнародна економіка у ХХІ столітті : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 28–29 берез. 2013 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – С. 265–268 (0,1 д. а.).

16. Куриляк Є. Тенденції розвитку кластерних систем у євроатлантичному економічному просторі / Євгеній Куриляк // Економіка України в умовах

глобалізації і регіоналізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 3–4 квіт. 2014 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – С. 189–192 (0,2 д. а.).

17. Куриляк Є. Методологічна концепція дослідження кластерних форм виробництва у глобальній економіці / Євгеній Куриляк // Україна в процесі імплементації Угоди про Асоціацію з ЄС : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 23 квіт. 2015 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 122–127 (0,3 д. а.).

18. Kurylyak Yev. Cluster form of organization of production / Yevheniy Kurylyak // Публично-частното партньорство – инструмент за развитие на иновационна икономика : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Софія, Болгарія, 24 квіт. 2013 р.). – Софія : Издателство «Авангард Прима», 2013. – С. 262–274 (0,5 д. а.).

19. Куриляк Е. Кластеризация в системе сельских регионов: обоснование концептуальных подходов для Украины / Евгений Куриляк // Националният аграрен сектор – елемент на европейските земеделски региони в стратегията «Европа 2020» : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Свищов, Болгарія, 6–7 листоп. 2014 р.). – Свищов : Стопанска академия «Димитър А. Ценов», 2014. – С. 25–30 (0,3 д. а.).

20. Куриляк Е. Тенденции развития кластерных форм организации производства / Сохацкая Елена, Куриляк Евгений // Европейски практики национални рефлексии в планирането : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Свищов, Болгарія, 24–25 квіт. 2015 р.). – Свищов : Стопанска академия «Димитър А. Ценов», 2015 (0,3 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Куриляк Є. Ю. Кластерні форми організації виробництва у глобальній економіці. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2015.

Дисертація присвячена теоретичному узагальненню формоутворюючих процесів кластеризації в глобальній економіці та обґрунтуванню на цій основі концепції їх адаптації до вітчизняної практики в умовах реформування економіки України.

Розвинуто широко вживані інтерпретації змісту кластерної організації виробництва та їх класифікацію. Виділено абсорбцію конкурентних переваг місцевої інфраструктури та її індустріального мікроклімату, створення конкурентоспроможної доданої вартості і забезпечення отримання синергічного ефекту. Форми реалізації економічної природи кластерів класифіковані за критеріями територіальності, еволюційності, організаційності і зірковості.

Виокремлено такі тенденції розвитку кластерів: мережа сильних кластерів має точковий характер; не всім регіонам вдається досягнути технологічного лідерства в одній галузі; зростання «критичної маси» кластерів, спроможних справити вплив на підвищення конкурентоспроможності національних економік; зростання ролі інноваційної складової; вихід кластерів на міжнародний рівень.

Розвинуті методи обґрунтування кластерної політики в умовах України з урахуванням геополітичних і гео економічних аспектів. З метою переорієнтації експорту з ринків країн Митного союзу на розвинені країни запропоновані шляхи створення сучасних кластерів в аграрних регіонах. За досвідом Німеччини обґрунтовано заснування системи мереж компетентності з охопленням машинобудування і суднобудування, авіації і космосу, сільського господарства і харчової промисловості, медицини і лікувального туризму.

Ключові слова: кластер, агломерація, бенчмаркінг, глобальна економіка, конкурентоспроможність, інновації, лідерство, мережі компетенції.

АННОТАЦІЯ

Куриляк Е. Ю. Кластерные формы организации производства в глобальной экономике. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки Украины, Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена теоретическому обобщению формообразующих процессов кластеризации в глобальной экономике и обоснованию на этой основе концепции их адаптации к отечественной практике в условиях реформирования экономики Украины.

Развиты широко применяемые интерпретации содержания кластерной организации производства и их классификации. Выделено абсорбцию конкурентных преимуществ местной инфраструктуры и ее индустриального микроклимата, создание конкурентоспособной добавленной стоимости и обеспечение получения синергического эффекта. Формы реализации экономической природы кластеров классифицированы по критериям территориальности, эволюционности, организационности и звездности.

Выделены такие тенденции развития кластеров: сеть сильных кластеров имеет точечный характер; не всем регионам удастся достичь технологического лидерства в одной отрасли; возрастание «критической массы» кластеров, способных оказать влияние на повышение конкурентоспособности национальных экономик; возрастание роли инновационной составляющей; выход кластеров на международный уровень.

Развиты методы обоснования кластерной политики в условиях Украины с учетом геополитических и геоэкономических аспектов. С целью переориентации экспорта с рынков стран Таможенного союза на развитые страны предложены пути создания современных кластеров в аграрных регионах. В соответствии с немецкой практикой разработана система сетей компетентности для Украины с охватом машиностроения и судостроения, авиации и космической отрасли, сельского хозяйства и пищевой промышленности, медицины и лечебного туризма.

Ключевые слова: кластер, агломерація, бенчмаркінг, глобальна економіка, конкурентоспособность, инновации, лидерство, сети компетенции.

ABSTRACT

Kurylyak Ye. Yu. Cluster form of production organization in the global economy. – Manuscript.

Thesis for the candidate's degree in economic sciences, specialty 08.00.02 –world economy and international economic relations. – Ternopil National Economic University Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2015.

Thesis is devoted to the theoretical generalization of the formative processes of clustering in the global economy and justification on this basis of the concept of adapting them to domestic practice in the conditions of Ukrainian economy reforming. The widely used interpretation of the content of the cluster production is developed. Components of the spatial network structure are selected, which absorbs the competitive advantages of local infrastructure and its industrial microclimate and creates competitive added value and provides a synergistic effect. Forms of implementation of the economic clusters nature are classified by the criteria of territoriality, evolutionary, organizationalism and stardom.

We have identified such trends in the development of clusters: a network of strong clusters usually a point character; not all regions are able to achieve technological leadership in at least one industry; European Union is developing the trend of covering the entire industry by cluster forms; the evolution of local production systems occurs in the direction of increasing "critical mass" of clusters that could have an impact on the competitiveness increasing not only by regions, but also of national economies; in the creation of clusters, the role of innovative component is growing; clusters output to the international level is manifested by the participation in international projects, enhanced linkages with research organizations and innovative circles outside the country, the inclusion of small and medium businesses to international networks of knowledge and innovation.

In the context of the adaptation of cluster forms production organization in developed countries to the latest challenges in the development of the Ukrainian economy we formed the methods of economic policy substantiation in the system of clustering relations, which consist from subsystems definition of cluster programs, formation of synergistic effect of the cluster; priority activities of the cluster; the directions of increase in the productivity of cluster network and cluster strategy.

The concept of clusters network formation developed by taking into account the geopolitical and geo-economic positions of Ukraine. For the purpose of reorientation of exports from the markets of the Customs union on developed countries we suggested the ways of creating a modern cluster in agrarian regions. By using the experience of Germany we justified the creation of competence networks with covering the mechanical engineering and shipbuilding, aviation and space, agriculture and food industry, medicine and medical tourism.

Keywords: cluster, agglomeration, benchmarking, global economy, competitiveness, innovation, leadership, competence networks.